

Wojciech Potocki

FORMACJA INTELEKTUALNA W SEMINARIUM DUCHOWNYM

WPROWADZENIE

Kościół potrzebuje prawdziwych świadków i głosicieli Ewangelii we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Z tego względu wszyscy chrześcijanie, a w szczególności kapłani, powinni zdobyć poprawną i głęboką formację filozoficzno-teologiczną¹. Formacja intelektualna kandydatów do kapłaństwa ma na celu poszerzenie ich wizji Boga, świata i człowieka. Formacja intelektualna ma swoje własne cechy, ale jest również głęboko związana i rzeczywiście może być postrzegana, jako konieczny wyraz formacji ludzkiej i duchowej [Cheruparambil 2015]. Kościół przez cały czas miał i ma na uwadze konieczność nieustannego pogłębiania wiedzy teologicznej i innych nauk, które są niezbędne w pracy duszpasterskiej duchownych. Św. Franciszek Salezy wskazywał, że kapłan powinien wystrzegać się nieuctwa niemal tyle samo co grzechu, bo przez nieuctwo nie tylko siebie samego naraża na zgubę, lecz poniża i zniesławia cały stan kapłański [Salezy 1956, 43].

DR WOJCIECH POTOCKI – Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Okopowa 59, 01-043 Warszawa, Polska; e-mail: w.potocki@vizja.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9390-6519>

¹ Congregazione per il Clero, *Il presbitero, maestro della parola, ministro dei sacramenti e guida della comunità in vista del terzo millennio cristiano* (19.03.1999), Città del Vaticano 1999; tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel Słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 1999.

Kapłan musi umieć dostosować prawdę Ewangelii do konkretnych warunków życia². Wymaga to przemyślenia, trudu, studium, zwłaszcza w czasach dzisiejszych, gdyż ludzie stają wobec Ewangelii razem z wieloma pytaniami i problemami, zajmując przy tym postawę krytycznego sceptycyzmu. Dlatego też formacja intelektualna alumnów powinna być na wysokim poziomie merytorycznym.

1. CEL FORMACJI

Formacja intelektualna osoby duchownej jest tylko jednym z elementów całościowego przygotowania przyszłego kapłana i jego późniejszej stałej pracy nad kształtowaniem swej osobowości i realizacją powierzonych mu w Kościele misji [Rojek 1997, 159]. Ten rodzaj formacji powinien nauczyć kleryka samodzielności w formułowaniu własnych ocen, jak również uważnego słuchania innych, sięgania po lekturę i korzystania z niej.

Formacja intelektualna alumnów jest konieczna do coraz większego zrozumienia wiary. Jest ukierunkowana na osiągnięcie przez kleryków rzetelnej wiedzy w zakresie filozoficznym i teologicznym, a także na przygotowanie kulturalne o charakterze ogólnym³. Współczesne warunki zewnętrzne, takie jak np. pluralizm poglądów czy krytycyzm wobec Kościoła wymagają od kapłana głębokiej i wszechstronnej wiedzy. Studia w seminarium opierają się na zasadach zawartych w *Ratio studiorum*. Dotyczą dyscyplin teologicznych, filozoficznych oraz nauk o człowieku. Życie intelektualne kapłana musi być konstytutywnym elementem jego wzrostu do świętości. Formacja intelektualna kleryka nie jest oceniana jedynie na podstawie jego ocen, ale również życia. Kościół nieustannie zwracał uwagę na odpowiednie przygotowanie intelektualne kapłanów.

Na płaszczyźnie intelektualnej alumn znajduje pokarm dla swojej wiary. Jest to szczególnie ważne w chwilach duchowego kryzysu, czy oziębłości

² Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-507, nr 4.

³ Congregazione per il Clero, *Il dono della vocazione sacerdotale. Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (08.12.2016), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2016 [dalej: RFIS], nr 116.

duchowej. Poznawana bowiem prawda pozwala na przetrwanie [Kaczmarek 1997, 166].

Na formację intelektualną składa się wykształcenie doktrynalne, ściśle związane z pełnieniem misji kapłańskiej oraz wykształcenie ogólne, które sprzyja opanowaniu wiadomości niezbędnych każdemu człowiekowi.

Ustawodawca w kan. 248 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁴ wskazał, że formacja doktrynalna powinna być prowadzona na dwóch płaszczyznach. Pierwszą jest płaszczyzna ogólna (*cultura generalis*), która poza aspektem intelektualnym powinna obejmować również cały proces edukacyjny dostosowany do kultury ogólnej, odpowiadającej potrzebom miejsca i czasu. Natomiast drugą jest dziedzina doktrynalna (*institutio doctrinalis*) z zakresu nauk teologicznych, zgodnie ze wskazaniem Soboru Watykańskiego II [Krukowski 2005, 72]. Ten rodzaj formacji ma za zadanie przygotować przyszłego kapłana do głoszenia Ewangelii ludziom w sposób adekwatny do ich potrzeb. Alumn powinien nabyć w seminarium wiedzę teologiczną, która będzie wspomagać jego siły duchowe oraz pozwoli mu na prowadzenie merytorycznego dialogu w miejscu, gdzie zostanie posłany [Pawluk 1986, 69]. Formacja intelektualna jest częścią integralnej formacji prezbitera, stanowi niezbędną pomoc w posłudze pasterskiej, wpływa również na formację ludzką i duchową, które są przez nią wspomagane (RFIS 117). Aby formacja intelektualna okazała się skuteczna, z punktu widzenia duszpasterskiego, to powinna być zintegrowana z procesem rozwoju duchowego naznaczonym osobistym doświadczeniem Boga, aby przekraczała granice jedynie wiedzy teoretycznej i prowadziła do zrozumienia sercem, a następnie przekazania Ludowi Bożemu tajemnicy Boga⁵. Współczesnego kapłana ma cechować ogólna kultura dostosowana do okoliczności miejsca i czasu posługi. Powinien potrafić przekazać swoją wiedzę każdemu, kogo napotka na swojej drodze. W innym przypadku ewangelizacja w konkretnym środowisku będzie utrudniona.

⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej: KPK/83].

⁵ Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione Pastores dabo vobis* (25.03.1992), AAS 84 (1992), s. 657-804; tekst polski w: *Adhortacje apostolskie Ojca świętego Jana Pawła II* (1979-1995), t. I, red. M. Romanek, Wydawnictwo Znak, Kraków 2006, s. 525-697 [dalej: PDV], nr 52.

Kościół potrzebuje intelektualnie dobrze uformowanych kapłanów, aby odpowiedzieć na pytania stawiane przez ludzi o różnych poglądach, pomoc rodzinom w sytuacjach kryzysowych lub w trudnych i technicznych kwestiach etycznych, do obrony słabych i wrażliwych członków społeczeństwa oraz zapewnienia nauczania wiernym świeckim.

Formacja intelektualna obejmuje kształcenie filozoficzne i teologiczne. Wiedza filozoficzna oraz teologiczna służy wsłuchiwaniu się, rozważaniu i interpretowaniu w świetle Słowa Bożego różnych form wypowiedzi naszych czasów, aby prawda objawiona mogła być zawsze lepiej rozumiana i właściwie przedstawiana⁶. Pogłębione studia filozoficzne i teologiczne są odpowiednim narzędziem, które pozwoli odpowiedzieć na pytania, jakie będą stawiane kapłanowi w czasie posługi.

2. PRZEBIEG FORMACJI

Studia seminaryjne trwają, co do zasady sześć lat (kan. 250 KPK/83). W ich trakcie alumn jest zobowiązany do zdania wszystkich egzaminów oraz otrzymania zaliczeń przewidzianych w normach egzaminacyjnych. Każdy alumn jest zobowiązany do uczestniczenia we wszystkich wykładach, ćwiczeniach oraz lektoratach. Formacja intelektualna wymaga odpowiedniej aktywności ze strony formowanych. Klerycy powinni chętnie korzystać z seminaryjnej biblioteki i czytelni oraz poświęcać czas na własną pracę intelektualną. Stosownie do regulaminu seminarium w czasie własnego studium wymagane jest *silentium religiosum*. Czas trwania studiów ma charakter taksatywny. Dotyczy nie tylko studiów prowadzonych w seminarium, lecz również na uniwersytetach lub wydziałach kościelnych [Krukowski 2005, 73]. Pierwsze dwa lata studiów koncentrują się wokół kursu filozofii, natomiast pozostałe cztery to intensywne studia teologiczne. Dokładny sposób przeprowadzenia tych studiów powinien zostać określony w *Ratio* krajowym. Filozofia ma być wykładana, według własnej metodologii i jako dyscyplina odrębna od teologii. Ponadto nie może być traktowana fragmentarycznie i wybiórczo, jedynie przy okazji wyjaśnienia poszczególnych zagadnień teologicznych [Rincón-Pérez 2011, 223]. Papież

⁶ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-120, tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 526-606, nr 44.

Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Sapientia Christiana* stanowi: „Szczególnym obowiązkiem wydziału świętej teologii jest troska o naukowe wykształcenie teologiczne tych, którzy dążą do kapłaństwa”⁷.

Konferencje biskupów poszczególnych krajów w *Ratio* powinny zawrzeć wykaz przedmiotów dotyczących formacji intelektualnej na każdym etapie formacyjnym. Powinny zostać wskazane cele każdego przedmiotu, kontekstualizacja przedmiotu w całości nauczania, program studiów oraz plan zajęć na poszczególne lata wraz z liczbą punktów (kredytów) przyznawanych za poszczególne przedmioty (RFIS 154).

W programie seminarium formacja intelektualna osiąga punkt kulminacyjny w pogłębionym zrozumieniu tajemnic wiary, które są duszpasterstwo ukierunkowane na skuteczną posługę kapłańską, zwłaszcza głoszenie Słowa Bożego. To zrozumienie wymaga jednak wcześniejszej formacji intelektualnej i integralności akademickiej. Ogólnym celem każdego etapu formacji seminaryjnej jest przygotowanie kandydata, który ma szeroką wiedzę na temat kondycji ludzkiej, jest głęboko zaangażowany w proces rozumienia boskiego objawienia i odpowiednio wykwalifikowany w przekazywaniu swojej wiedzy jak największej liczbie osób⁸.

W konstytucji apostolskiej *Veritatis Gaudium* papież Franciszek wskazał, że studiowanie teologii jest owocne tylko wtedy, gdy robi się to z otwartym umysłem i na kolanach, dlatego też musi opierać się zarówno na solidnym akademickim dociekaniu, jak i głębokiej wierze⁹.

2.1. Kształcenie filozoficzne

Kościół od zawsze otaczał filozofię wielką troską. Rozum, w jaki w akcie stwórczym wyposażona została każda osoba, jest jednym z dwóch skrzydeł, na których człowiek unosi się ku kontemplacji prawdy, a mądrość filozoficzna stanowi szczyt, na jaki może wznieść się rozum ludzki¹⁰.

⁷ Ioannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica de studiorum Universitatibus et Facultatibus Ecclesiasticis *Sapientia Christiana* (15.04.1979), AAS 71 (1979), s. 469-99; tekst polski w: https://fs.siteor.com/upjp2/files/Downloads/20201016174007/Konstytucja_apostolska_Sapientia_christiana_o_uniwersytetach_i_wydzia%C5%82ach_ko%C5%9Bcielnych.pdf?1602870009 [dostęp: 17.05.2022], art. 74 § 1.

⁸ Saint John's Seminary Archdiocese of Boston, *The Seminary Way of Life* 2017-2018, s. 25.

⁹ Franciscus PP, Constitutio apostolica *Veritatis Gaudium* de universitatibus et facultatibus ecclesiasticis (08.12.2017), AAS 110 (2018), s. 1-34, nr 3.

¹⁰ Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae *Fides et ratio* cunctis catholicæ ecclesiæ episcopis de necessitudinis natura inter utramque (14.10.1998), AAS 91 (1999),

Etap studiów filozoficznych (nazywany również etapem bycia uczniem)¹¹, charakteryzuje się formacją ucznia Jezusa, ze zwróceniem specjalnej uwagi na wymiar ludzki, w harmonii ze wzrostem duchowym. Koncepcja bycia uczniem Jezusa trwa przez całe życie kapłana, ale „od strony pedagogicznej domaga się wyodrębnienia szczególnego etapu” (RFIS 61). Na tym etapie za główny cel przyjmuje się „wychowanie osoby do prawdy o własnym istnieniu, do wolności i panowania nad sobą, zmierzając do przezwyciężenia różnych form indywidualizmu, a także do szczerego daru z siebie” (RFIS 62). W tym okresie seminarzyści ukierunkowują się na definitywny wybór kapłaństwa, jako swojej drogi życiowej (RFIS 63).

Program studiów filozofii w seminarium powinien być zrównoważony, wszechstronny, zintegrowany i spójny. Program filozofii musi obejmować poważne studia nad historią filozofii dotyczące filozofii starożytnej, średniowiecznej i współczesnej¹².

Studium filozoficznym w seminarium prawo kanoniczne stawia cel wieloraki. Powinny one doprowadzić alumnów do zdobycia gruntownego i systematycznego poznania człowieka, świata i Boga opierając się na prawdach naturalnych¹³. Dzięki temu alumni mogą owocniej odbyć studia teologiczne oparte na prawdzie objawionej. Tylko zdrowa filozofia może pomóc kandydatom do kapłaństwa w ukształtowaniu świadomości, która odzwierciedla konstytutywną więź pomiędzy duchem ludzkim i prawdą, która objawia się w pełni w Jezusie Chrystusie (PDV 52). Ponadto filozofia ma pomóc kandydatowi do kapłaństwa znacznie wzbogacić jego intelektualną formację, pogłębić w nim „kult wobec prawdy”, co ma doprowadzić do uznania, że to nie człowiek stwarza i wyznacza miarę prawdy, lecz że zostaje ona przekazana człowiekowi w darze przez najwyższą Prawdę, przez Boga; że rozum ludzki jest w stanie, choć do pewnych granic i nie bez trudności, poznać prawdę obiektywną i uniwersalną, a także prawdę

s. 5-88; tekst polski: Jan Paweł II, *Fides et ratio. Encyklika o relacjach pomiędzy wiarą a rozumem*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM, Wrocław 1998 [dalej: FR].

¹¹ Uczniem jest ten, kto został powołany przez Pana aby z nim być (por. Mk 3, 14) naśladować go i stać się głosicielem Ewangelii. Uczy się codziennego wchodzenia w tajemnice Królestwa Bożego przeżywając głęboko relację z Chrystusem.

¹² *Program of Priestly Formation*, United States Conference of Catholic Bishops, Washington D.C. 2006, nr 155.

¹³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de institutione sacerdotum* *Optatam totius* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 713-27; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 288-301 [dalej: OT], nr 15.

o Bogu i o głębokim sensie istnienia; że sama wiara nie może obyć się bez rozumu i uchylić od trudu „przemyślenia” swoich treści (PDV 52; RFIS 164).

O tym, jak ważne jest kształcenie filozoficzne świadczy fakt, że program studiów teologicznych przewiduje, że ma je poprzedzać pewien okres przeznaczony w głównej mierze na studium filozofii (RFIS 154). Jan Paweł w encyklice *Fides et ratio* wskazał: „Pragnę stanowczo potwierdzić, że studium filozofii jest podstawowym i nieodzownym elementem w strukturze studiów teologicznych i w formacji kandydatów do kapłaństwa” (FR 63).

W kan. 251 KPK/83 ustawodawca przedstawił zasady formacji filozoficznej, cel, do którego nauczanie filozofii ma być skierowane oraz kryteria metodologiczne, jakimi mają posługiwać się wykładowcy przedmiotów filozoficznych. W odniesieniu do celu zostało nakazane, aby uwzględnić trwałe dziedzictwo filozoficzne. Stolica Apostolska poleca, aby nauczanie filozofii w seminariach duchownych i na uniwersytetach było oparte na filozofii św. Tomasza. Mając na uwadze treść wyżej wymienionego kanonu należy zauważyć, że aktualnie przy nauczaniu filozofii należy uwzględnić nie tylko filozofię św. Tomasza, lecz również współczesny pluralizm myśli filozoficznej spowodowany odmiennością regionu, kultury czy mentalności [Krukowski 2005, 74]. Nie do przyjęcia jest jednak filozofia ujmująca rzeczywistość w sposób niedający się pogodzić z Objawieniem. Kościół pozostaje otwarty na wszelkie filozofie tak dawne, jak i nowe, jeżeli wnoszą one do skarbcza myśli ludzkiej realne wartości powszechne, które dadzą się zintegrować w syntezie chrześcijańskiej. Pierwszeństwo jednak daje takiej filozofii, której podstawowe twierdzenia zgadzają się z prawdami objawionymi, ponieważ pomiędzy naturalnymi prawdami filozoficznymi a nadprzyrodzonymi prawdami wiary nie może zachodzić jakakolwiek sprzeczność. Z tej racji tomizm jest wciąż aktualny [Pawluk 1986, 70].

Zasadniczym celem nauczania filozofii w seminariach ma być przygotowanie mentalności kleryków do poznawania przedmiotów teologicznych. Filozofia jest niezbędna dla formacji teologicznej (FR 77). Filozofia, pomagając w zgłębianiu objawionego Słowa Bożego, jako prawdy transcendentnej i powszechnej, nie zatrzymuje się na poziomie doświadczenia religijnego. W ocenie Benedykta XVI kryzys teologii posoborowej jest w dużej mierze kryzysem jej podstaw filozoficznych. „W sytuacji, w której podstawy filozofii nie są jasne, teologii zaczyna brakować gruntu pod nogami”. Nie wiadomo wtedy, jak dalece człowiek poznaje naprawdę rzeczywistość, a co za tym idzie, jakie są podstawy, na których może się on oprzeć w myśleniu

i mówieniu [Benedykt XVI – Ratzinger 2007, 20]. W odniesieniu do metody, to należy „samym sposobem nauczania wzbudzić u alumnów umiłowanie konsekwentnego poszukiwania prawdy” (OT 15), przy użyciu metody charakterystycznej dla „nauk humanistycznych” tzn. metody dedukcyjnej, ale tak prowadzonej, aby filozofia była zgodna z teologią [Krukowski 2005, 74].

Znajomość problemów filozoficznych i różnych prób ich rozwiązań, jakie pojawiły się w dziejach myśli ludzkiej, ma za zadanie poszerzać umysłowość młodego człowieka. Różnorodność rozwiązań najbardziej ludzkich, egzystencjalnych problemów skłania do myślenia i szukania odpowiedzi, które najbardziej zbliżają się do prawdy, do obiektywnego stanu rzeczy [Pawlak 2009, 368].

Systematyczne przygotowanie filozoficzne powinno wytworzyć u seminarzystów zaufanie do siebie oraz zdolność dokonania syntezy zdobytej wiedzy, zastosowania zdobytej wiedzy do własnych doświadczeń, do odróżniania rzeczy ważnych i trwałych od tego, co przejściowe. Rola filozofii w formacji kapłańskiej polega również na integracji teologii z innymi dyscyplinami nauki, filozofia powinna pobudzać do myślenia twórczego, angażując umysł do pełniejszego wyjaśnienia prawdy objawionej [Ułanowicz 2000, 37].

W odniesieniu do przedmiotów wykładanych w czasie studiów filozofii, to szczególną uwagę należy poświęcić filozofii systematycznej prowadzącej do gruntownego i spójnego poznania człowieka, świata i Boga, gwarantując obszerną syntezę myśli i światopoglądów. Formacja powinna być oparta o trwałe dziedzictwo filozoficzne, którego świadkami są wielcy filozofowie chrześcijańscy. Należy również mieć na uwadze współczesne badania filozoficzne, zwłaszcza w poszczególnych krajach, aby alumni zostali właściwie przygotowani do dialogu z ludźmi, do których zostaną posłani (RFIS 159).

W czasie studiów filozoficznych należy również kłaść nacisk na dziedzinę metafizyki. Metafizyka wśród dyscyplin filozoficznych stanowi dział podstawowy (Arystoteles nazywał ją *prote filosofia* – filozofia pierwsza). Jej zadaniem jest zaprezentowanie racjonalnego i fundamentalnego wyjaśnienia rzeczywistości przez wskazanie na pierwsze racje tego, co istnieje. Mądrościowy charakter filozofii oznacza jej „zasięg prawdziwie metafizyczny”¹⁴. Należy również starannie nauczać teodycei oraz kosmologii, które wprowadzają w chrześcijańską wizję rzeczywistości (RFIS 160).

¹⁴ Congregatio de Institutione Catholica, Decretum super reformatione studiorum ecclesiasticorum philosophiae *Ad operam intendens* (28.01.2011), AAS 104 (2012),

W celu ukazania pochodzenia oraz rozwoju najistotniejszych tematów filozoficznych konieczne jest szczegółowe przedstawienie historii filozofii. Studium tego przedmiotu ma na celu przedstawienie ciągłości myśli ludzkiej o Absolucie, prawdzie i możliwościach ich poznania (RFIS 161). Studiowanie historii filozofii pomaga seminarzystom zrozumieć problemy filozoficzne, jakie rozwinęli w zachodniej tradycji filozoficznej, a zwłaszcza w katolickiej tradycji intelektualnej, która została ukształtowana i przyczyniła się do kształtu zachodniej tradycji filozoficznej¹⁵.

Pozostałe przedmioty, które powinny zostać ujęte w programie studiów, to: antropologia filozoficzna, logika, estetyka, epistemologia, etyka, filozofia polityczna oraz filozofia religii (RFIS 162).

W głębszym zrozumieniu człowieka oraz zjawisk i kierunków rozwoju społecznego pomocne mogą okazać się nauki humanistyczne, takie jak socjologia, psychologia, pedagogika, nauki ekonomiczne i polityczne, a także o środkach społecznego przekazu, w aspektach, w jakich zostały uznane za najbardziej przydatne w procesie formacyjnym mając na uwadze posługę przyszłego kapłana (RFIS 163). Pomimo tego, że wyżej wymienione kierunki należą do dziedziny nauk opisowych, to pomagają przyszłemu kapłanowi naśladować „osadzenie we współczesności”, które znamionowało ziemskie życie Jezusa. Mają pomóc kapłanowi stać się współczesnym ludziom swojej epoki i mówić ich językiem (PDV 52).

2.2. Kształcenie teologiczne

Formacja intelektualna przyszłego kapłana rozwija się przede wszystkim na podłożu studium „świętej nauki” teologii (PDV 53). Etap studiów teologicznych nazywany jest również etapem upodabniania się do Chrystusa. Po zakończeniu etapu, tzw. bycia uczniem, formacja koncentruje się na upodabnianiu seminarzysty do Chrystusa, Pasterza i Sługi, aby z Nim zjednoczony mógł uczynić z własnego życia dar z siebie dla innych (RFIS 62). Etap studiów teologicznych w szczególny sposób jest skierowany na własną formację duchową prezbitera, która powinna prowadzić do kontemplacji osoby Jezusa posłanego przez Ojca, który powołuje i wzywa do

s. 218-34; tekst polski w: Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 9-27, nr 3.

¹⁵ United States Conference of Catholic Bishops, *Program of Priestly Formation*, United States Conference of Catholic Bishops, Washington, D.C. 2006⁵, w: <http://www.usccb.org/upload/program-priestly-formation-fifth-edition.pdf> [dostęp: 15.03.2019].

naśladowania. Akcentuje się w tym czasie rozwijanie duchowości kapłana diecezjalnego charakteryzującej się świadomością przynależności do konkretnego terytorium kościelnego bądź miejsca posłania i gotowości posługi. Na tym etapie wymaga się od kandydata do kapłaństwa życia cnotami kardynalnymi i teologicznymi oraz radami ewangelicznymi. Ważne jest również odczytanie swojej historii „według spójnego profilu pasterskiej miłości, która ożywia, formuje i motywuje życie prezbitera” (RFIS 69).

Formacja teologiczna jest złożona i wymagająca. Celem jest pomoc kandydatowi do kapłaństwa w ukształtowaniu „własnej wizji” prawd objawionych przez Boga w Jezusie Chrystusie i doświadczenia wiary Kościoła (PDV 54).

Nauczanie teologii w seminarium powinno zmierzać w dwóch kierunkach. Pierwszym z nich jest studium Słowa Bożego. Formatorzy powinni zachęcać alumnów, aby poprzez wytrwałą lekturę i staranne studium przyłgnęli do Pisma Świętego, aby żaden z nich nie stał się „próżnym głosi-cielem Słowa Bożego na zewnątrz, nie będąc wewnątrz jego słuchaczem” (PDV 47).

Drugi kierunek nauczania teologii w seminarium koncentruje się na człowieku, który rozmawia z Bogiem: człowieku powołanym, by „wierzył”, by „żył”, by „przekazywał” innym chrześcijańską wiarę i etos. Ten kierunek obejmuje studium teologii dogmatycznej, teologii moralnej, teologii duchowości, prawa kanonicznego oraz teologii pastoralnej (PDV 54).

W kan. 252-254 KPK/83 ustawodawca ustalił zasady, jakimi należy się kierować w studiach teologicznych. W procesie formacji teologicznej alumn ma uzyskać wizję kompletną i unitarną prawd zawartych w Objawieniu Jezusa Chrystusa oraz Magisterium Kościoła [Krukowski 2005, 75].

Najwyższy ustawodawca wskazał w kan. 252 § 2 i 3 KPK/83 przedmioty, jakie powinny być wykładane w czasie trwania kursu teologii. Przede wszystkim jest to studium Pisma Świętego, tak, aby alumni posiadli znajomość całego Pisma Świętego (kan. 252 § 1 KPK/93). Studium Pisma Świętego jest duszą teologii¹⁶. Jest to oczywiste, ponieważ Pismo Święte zawiera zasadniczą treść będącą przedmiotem nauczania teologicznego, jest zasadą i fundamentem ożywiającym całą teologię. Kościół zawsze uważał Pismo Święte połączone ze świętą Tradycją za najwyższą normę swojej

¹⁶ Paulus PP. VI, *Epistula apostolica quarto exacto saeculo post constituta a Concilio Oecumenico Tridentino sacra Seminaria Summi Dei Verbum* (04.11.1963), AAS 55 (1963), s. 979-95; tekst polski w: „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” 8 (1964), nr 3-4, s. 66-78.

wiary [Pawluk 1986, 71]. Alumni, aby być dobrymi głosicielami Słowa Bożego muszą najpierw je dokładnie poznać. Szczególną uwagę należy poświęcić formacji biblijnej, na wszystkich poziomach, od *lectio* po egzegezę¹⁷. Szczegółowy program kształcenia ma zostać określony przez właściwą konferencję biskupów w zależności od potrzeb danego kraju [Krukowski 2005, 76].

Formacja teologiczna powinna również zwracać uwagę na sytuacje będące źródłem trudności, napięć i zamieszania w życiu samego Kościoła. Dotyczy to przykładowo relacji pomiędzy wypowiedziami Urzędu Nauczycielskiego a dyskusjami teologicznymi, które nie zawsze przyjmują należytą formę, to znaczy nie zawsze są prowadzone w duchu współpracy (PDV 55).

Jan Paweł II zwrócił uwagę na sytuację, w której studia seminaryjne powierzone są instytucjom akademickim, mianowicie na relacje między naukowymi wymaganiami teologii a jej przeznaczeniem duszpasterskim, a więc pastoralnego charakteru teologii. Z jednej strony studium uwzględniające charakter ściśle naukowy poszczególnych dyscyplin teologicznych przyczyni się do pełniejszej i głębszej formacji duszpasterza, jako nauczyciela wiary; z drugiej strony świadomość duszpasterskiego przeznaczenia teologii sprawi, że poważne i naukowe studium teologii będzie miało również wartość formacyjną dla przyszłych prezbiterów (PDV 55).

Mając na uwadze fakt, że w obecnych okolicznościach, kiedy w wielu regionach świata religia chrześcijańska uważana jest za element obcy zarówno wobec kultur dawnych, jak i współczesnych, problematyka inkultracji musi być traktowana jako konieczny i istotny element całej formacji intelektualnej (PDV 55).

Od początku formacji teologicznej powinna być wykładana nauka o źródłach teologii oraz teologia fundamentalna (RFIS 168). Teologia fundamentalna jest nauką badającą wiarygodność chrześcijaństwa jako religii objawionej przez Boga oraz formułującą ogólne podstawy naukowe dla teologii. Celem teologii fundamentalnej jest badanie uzasadnienia wiarygodności objawienia chrześcijańskiego, przez co wykazuje się nadprzyrodzoną genezę chrześcijaństwa jako religii objawionej przez Boga [Rusecki 1989, 764-65].

¹⁷ Benedictus PP. XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis Verbum Domini de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae* (30.08.2010), AAS 102 (2010), s. 682-787; tekst polski: Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska „Verbum Domini” o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2010.

Teologia dogmatyczna, obejmująca również sakramentologię, powinna być wykładana w sposób systematyczny i uporządkowany. Przedmiot należy rozpocząć od przedstawienia tekstów biblijnych, następnie przedstawić wkład ojców Kościoła Wschodniego i Zachodniego (RFIS 168). Najważniejszy dział teologii systematycznej zajmuje się metodycznym poznaniem w konfrontacji z orzeczeniami nauczycielskiego urzędu Kościoła, poglądami Ojców Kościoła i wczesnochrześcijańskich pisarzy, a także teologów [Granat 1983, 23].

Teologia moralna, we wszystkich swoich dziedzinach, musi być zakorzeniona w Piśmie Świętym dla ukazania wewnętrznej przynależności do jedynego misterium zbawienia (RFIS 169). Jest egzystencjalną nauką normatywną odzwierciedlającą zmiany zachodzące w różnych sytuacjach życia człowieka. Prezentuje moralne orędzie Jezusa i Kościoła w sposób systematyczny i zgodnie z wymaganiami rozumu. Teologia moralna stawia w centrum dociekań życiowy sens wiary, czyli znaczenie objawienia dla ludzkiego życia [Glombik 2009, 252].

Teologia pastoralna, jako dyscyplina naukowa pojawiła się dopiero w czasach nowożytnych. Nie jest jedynie zbiorem wskazań, doświadczeń i metod. Stanowi nauką refleksję o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego w kontekście historii (RFIS 170). Ma status pełnoprawnej dyscypliny teologicznej, ponieważ czerpie z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej Kościoła w historii (PDV 57). Podstawowym zadaniem tej dziedziny jest naukowe ukształtowanie samoświadomości aktualnie działającego Kościoła warunkujące jego skuteczność [Kamiński 2011, 2]. Wiedzę zdobytą dzięki studium teologii pastoralnej alumni mają wykorzystywać w zastosowaniach praktycznych, w ramach posługi duszpasterskiej, które kandydaci do kapłaństwa powinni podejmować stopniowo i zawsze w zgodzie z innymi obowiązkami, jakie nakłada na nich formacja.

Ponadto w RFIS została zawarta troska o to, aby odpowiednia liczba zajęć była zarezerwowana na nauczanie katolickiej nauki społecznej, mając na uwadze fakt, iż głoszenie Ewangelii i dawanie o niej świadectwa, przez powołanego do tego prezbitera, ma duży wpływ na społeczność ludzką (RFIS 172). Zobowiązanie do studium nauki społecznej Kościoła w seminariach duchownych i na katolickich fakultetach teologicznych zostało wyrażone już przez papieża Jana XXIII w encyklice *Mater et magistra*¹⁸.

¹⁸ Ioannes PP. XXIII, Litterae encyclicae de recentioribus rerum socialium processibus ad christiana praecepta componendis *Mater et Magistra* (15.05.1961), AAS 53

Również papież Jan Paweł II odnosił się do kwestii propagowania nauki społecznej Kościoła. Wskazywał, że „nauczanie i upowszechnianie nauki społecznej wchodzi w zakres ewangelizacyjnej misji Kościoła”¹⁹.

W każdym seminarium powinny być również wykładane przedmioty, których znajomość wymagana jest ze względu na specyficzne potrzeby przyszłej posługi duszpasterskiej (RFIS 176). W kan. 256 § 1 KPK/83 zostały wskazane wymogi dotyczące umiejętności duszpasterskich, jakie powinny być przedmiotem nauczania w seminarium. Należą do nich: umiejętności w zakresie katechetyki i homiletyki (kan. 767 KPK/83), umiejętność w sprawowaniu kultu Bożego (kan. 837 § 1 KPK/83), umiejętność prowadzenia dialogu, również z wyznawcami innych religii (kan. 244-245 KPK/83), umiejętność administrowania parafią.

2.3. Nauka łaciny i języków obcych

Ustawodawca w kan. 259 KPK/83 wskazał, że alumni powinni w seminarium przejść kurs języka ojczystego, języka łacińskiego oraz wybranego języka nowożytnego dla przyszłych celów duszpasterskich [Krukowski 2005, 73]. Znajomość przynajmniej jednego nowożytnego języka obcego w czasach współczesnych wydaje się być potrzebna przyszłemu kapłanowi zarówno dla jego formacji intelektualnej, jak i w duszpasterstwach, gdzie często można spotkać grupy osób z innych krajów.

Poprzez poprawną znajomość języka ojczystego należy rozumieć przede wszystkim należyte nim posługiwanie się pod względem gramatycznym i stylistycznym w trakcie pracy duszpasterskiej. Podniesieniu znajomości języka ojczystego mogą służyć: ćwiczenia z homiletyki czy katechetyki oraz pisanie prac seminaryjnych i magisterskich [Pawluk 1986, 69].

Widoczna jest tu zmiana w stosunku do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.²⁰, gdzie był zawarty nakaz nauki jedynie języka łacińskiego oraz

(1961), s. 401-64; tekst polski w: Papież Jan XXIII, *Encyklika o współczesnych przemianach społecznych w świetle nauki chrześcijańskiej (Mater et Magistra)*, Societé d'Editions Internationales, Paris 1965, s. 43-121.

¹⁹ Ioannis Pauli PP. II, *Litterae encyclicae Sollicitudo rei socialis* ad episcopos, sacerdotes, familias religiosas, filios et filias ecclesiae et ad universos homines bonae voluntatis, vicesimo expleto anno ab editis litteris encyclicis a verbis «populorum progressio» incipientibus (30.12.1987), AAS 80 (1988), s. 513-86; tekst polski w: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T 1: *Encykliki*, red. P. Ptasznik, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 283-325, nr 41.

²⁰ *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximiiussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej: KPK/17].

narodowego (kan. 364). Papież Jan XXIII w konstytucji apostolskiej *Veterum sapientia* o podniesieniu studium języka łacińskiego wskazał, aby Kościół posługiwał się nie tylko językiem powszechnym, ale także językiem odznaczającym się przymiotem niezmienności²¹.

Oprócz języka hebrajskiego i greki biblijnej, seminarzyści od samego początku drogi formacyjnej powinni podjąć studium języka łacińskiego, który pozwala na dostęp do źródeł Magisterium i historii Kościoła (RFIS 183).

W Kościele katolickim oficjalnym językiem jest łacina, nawet pomimo wprowadzenia do liturgii języka ojczystego [Szebla 2015, 159]. Uważa się bowiem, że jest to jedyny język, który może być „magnifica caelestis doctrinae sanctissimarumque legum veste”²². W art. 16 Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* zostało zawarte pozwolenie, aby poza łaciną, do Kurii Rzymskiej można było się zwracać w językach szerzej obecnie znanych [Kroczek 2017, 141].

Ojcowie soborowi postanowili: „zanim alumni przystąpią do studiów ściśle kościelnych powinni osiąść taką znajomość języka łacińskiego, aby mogli zrozumieć źródłowe teksty naukowe oraz dokumenty Kościoła i z nich korzystać” (OT 13).

W 2007 r. Benedykt XVI promulgował motu proprio *Summorum Pontificum*²³, przez który – z szacunku dla Tradycji i dla jedności Kościoła – przywrócił możliwość sprawowania Mszy Świętej i innych sakramentów, według ksiąg liturgicznych z 1962 r. W ten sposób podkreślił to, że język łaciński jest skarbem nieporównywalnej wartości.

Następnie w dniu 10 listopada 2012 r., Benedykt XVI promulgował motu proprio *Latina Lingua*²⁴. W miejsce Fundacji Latinitas ustanowił Pontificia Academia Latinitatis, czyli Papieską Akademię Łaciny, zależną od Papieskiej Rady dla Spraw Kultury. O doniosłości języka łacińskiego w Kościele może świadczyć fakt, że podstawowy akt normatywny dla

²¹ Ioannes PP. XXIII, *Constitutio apostolica de latinitatis studio provehendo Veterum sapientia* (22.02.1962), AAS 54 (1962), s. 129-35; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, i in., Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 17-29.

²² Pius PP. XI, *Motu proprio De peculiari litterarum Latinarum schola in Athenaeo Gregoriano constituenda* (20.10.1924), AAS 16 (1924), s. 417 – „jako wspaniała szata dla niebieskiej doktryny i świętego prawa”.

²³ Benedictus PP. XVI, *Motu proprio Summorum Pontificum* (07.07.2007), AAS 99 (2007), s. 795-99.

²⁴ Tenże, *Litterae apostolicae motu proprio datae de Pontificia Academia Latinitatis condenda Latina Lingua* (10.11.2012), AAS 104 (2012), s. 991-95.

Kościoła łacińskiego, tj. KPK/83, został opublikowany w języku łacińskim. W normach dotyczących tłumaczeń tego aktu normatywnego na języki narodowe zaznaczono, że publiczną moc i skuteczność ma wyłącznie łaciński tekst Kodeksu Prawa Kanonicznego [Kroczek 2017, 141].

Ponadto alumni powinni poznać elementy języka hebrajskiego i greki biblijnej, aby mogli mieć kontakt z oryginalnymi tekstami biblijnymi. Warto również zwrócić uwagę na przybliżenie klerykom kultury i kontekstu biblijnego, przede wszystkim z historią hebrajską, w celu lepszego zrozumienia Pisma Świętego i nabycia poprawnej relacji duchowej z braćmi Starego Przymierza (RFIS 166).

2.4. Formacja kanonistyczna w seminarium

Papież Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Sacrae disciplinae leges* ogłoszonej z okazji wprowadzenia KPK/83 wskazał, że kodeks jest bezwzględnie Kościołowi potrzebny. „Kodeks będąc podstawowym dokumentem ustawodawczym Kościoła, opartym na dziedzictwie prawnym i ustawodawczym Objawienia i Tradycji, winien być uważany za niezbędne narzędzie, dzięki któremu jest zachowany należyty porządek tak w życiu indywidualnym i społecznym, jak i w działalności Kościoła. Stąd oprócz elementów fundamentalnych struktury hierarchicznej i organizacyjnej Kościoła, ustanowionych przez Boskiego Założyciela, i oprócz głównych norm odnoszących się do sprawowania potrójnego zadania, zleconego samemu Kościołowi, wypada, aby Kodeks określał także pewne reguły i normy działania”²⁵.

Istotny wpływ prawa kanonicznego na istnienie i misję Kościoła wymaga głębokiej świadomości tego faktu przez kandydatów do kapłaństwa. Kompetentni kanoniści są potrzebni w diecezjalnych strukturach. Konferencje biskupów, synody, ordynariusze diecezjalni i przełożeni religijni potrzebują współpracowników, którzy są biegli w dziedzinie prawa. Nawet kapłan, który jest bezpośrednio zajęty pracą duszpasterską, potrzebuje odpowiedniego przeszkolenia w zakresie prawa, aby prawidłowo wykonywać swoją posługę duszpasterską²⁶.

Proces formacji kanonistycznej w seminarium duchownym obejmuje nie tylko systematyczne przekazanie podstawowej wiedzy z zakresu obowią-

²⁵ Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica Sacrae disciplinae leges* (25.01.1983), AAS 75 (1983), s. 7-14; tekst polski w: KPK/83, s. 7-17.

²⁶ Zob. <http://www.canonlawsocietyofindia.org/research/teaching-of-canon-law-in-seminaries/> [dostęp: 11.03.2020].

zującego prawa kościelnego, lecz także złożone wysiłki wykładowcy, aby alumni poznali istotę, autorytet i potrzebę tego prawa oraz nauczyli się praktycznie je stosować zgodnie z wolą Kościoła [Pawluk 1986, 3].

Nauka prawa kanonicznego w seminariach duchownych, które zakładało zgodnie z postanowieniem Soboru Trydenckiego, była prowadzona od początku. Jednakże przez długi czas prawo kanoniczne nie we wszystkich seminariach stanowiło osobny przedmiot nauczania. Przedmiot ten został powszechnie wyodrębniony w seminariach na skutek nakazu KPK/17 (kan. 1365 § 2).

Ranga nauki prawa kanonicznego w seminariach duchownych wzrosła po Soborze Watykańskim II. Przyczyniła się do tego przede wszystkim eklezjologia tegoż Soboru, która nauce prawa kościelnego dostarczyła nowych przesłanek rozwoju oraz pozwoliła zająć odpowiednie miejsce wśród dyscyplin kościelnych [Pawluk 1986, 3]. W nauczaniu posoborowym zostało wskazane, że wykłady prawa kanonicznego nie powinny ograniczać się do suchej wykładni obowiązującego prawa, ale powinny uzasadniać potrzebę prawa w Kościele w oparciu o naukę Soboru Watykańskiego II oraz konieczność istnienia i respektowania „porządku prawnego” w Kościele [Pasternak 1980, 216].

Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego w piśmie okólnym z dnia 2 kwietnia 1975 r. uzasadniwszy potrzebę nauki prawa kanonicznego w seminariach duchownych, poleciła, aby w każdym Wyższym Seminarium Duchownym była katedra prawa kanonicznego, a nauka tegoż prawa była zaliczana do dyscyplin koniecznych [Pawluk 1986, 4].

KPK/83 wysoką rangę nauki prawa kanonicznego w seminariach duchownych podtrzymuje. Prawo kanoniczne musi stanowić osobny przedmiot wykładowy (kan. 252 § 3 KPK/83). Na wykładowcę dyscyplin prawnych może być powołany tylko ten, kto wyróżnia się pod względem cnót, posiada doktorat lub licencjat z prawa kanonicznego (kan. 253 § 1 KPK/83).

W odniesieniu do przedmiotu prawa kanonicznego RFIS w pkt. 174, nawiązując do słów użytych przy promulgacji KPK/83 stwierdza, iż „[...] całe prawo Kościoła może być pojmowane jako wielki pas transmisyjny przenoszący na język kanonistyczny [...] soborową eklezjologię” [Świto 2017, 71].

Wykładowca prawa kanonicznego w seminarium duchownym jest tym, który w sposób niejako autorytatywny przekazuje alumnom szczegółowe zalecenia prawodawcy kościelnego, mające na uwadze ich formację duchową (kan. 246-247, 273-289 KPK/83).

Formacja pastoralna w seminariach duchownych zmierza do tego, aby alumni, mając na uwadze potrzeby miejsca i czasu, nauczyli się odpowiednio wypełnić posługę nauczania, uświęcania i rządzenia pasterskiego (kan. 255 KPK/83). Prawo kanoniczne należy tak wyklądać, aby przyszły kapłan przyswoił sobie wszystkie zasady i normy przeznaczone na użytek duszpasterski [Pawluk 1986, 8]. Formacja naukowa w zakresie prawa kanonicznego zakłada, że alumni podczas studiów seminaryjnych mają nie tylko poznać nakazy i zakazy obowiązującego prawa kanonicznego, ale też zgłębić cały jego system, dzięki zastosowaniu metod badania tego prawa (kan. 254 § 2 KPK/83). W wykładzie prawa kanonicznego i historii kościelnej należy mieć na uwadze tajemnicę Kościoła w ujęciu konstytucji dogmatycznej o Kościele (OT 16).

3. SPOSÓB NAUCZANIA I ŚRODKI KSZTAŁCENIA

W dydaktyce szkół wyższych zauważalna jest tendencja, aby jak najbardziej ograniczyć monolog wykładowcy na rzecz konwersatoriów, dyskusji, ćwiczeń. Formacja intelektualna powinna mieć na celu nie tyle monolog wykładowcy, co bardziej aktywizację studentów poprzez konwersatoria, dyskusje czy ćwiczenia.

Należy unikać przesadnego zwiększania liczby przedmiotów i wykładów oraz pomijać te zagadnienia, które są prawie bez znaczenia lub które należy przesunąć do wyższych studiów akademickich (OT 17). W każdym seminarium powinna być osoba odpowiedzialna za porządek studiów, a konferencja biskupów powinna określić program kolokwii egzaminów i pisemnych opracowań [Jankowski 2007, 60].

Podstawowymi środkami udoskonalenia formacji intelektualnej są: aktywny udział w wykładach, ćwiczeniach i lektoratach; uczestnictwo w seminariach naukowych, prace seminaryjne i dyplomowe oraz egzaminy; należyte wykorzystanie czasu przeznaczonego na studium; poszerzenie i pogłębienie wiedzy przez lekturę dzieł i czasopism naukowych; uczestnictwo w kołach naukowych i rozwijanie w ten sposób osobistych uzdolnień i zainteresowań; zapoznanie się z wynikami badań dotyczących współczesnej wiedzy i kultury [tamże].

Stosownie do kan. 254 § 2 KPK/83, alumnów tak należy nauczać, by i sami byli zdolni badać zagadnienia metodą naukową przy pomocy

własnych poszukiwań. Może to odbywać się np. przez seminaria. Seminaria to zajęcia dydaktyczne dla określonej grupy studentów ze starszych lat studiów, mające na celu pogłębienie wiedzy z wybranej dziedziny naukowej oraz wyrabianie samodzielności naukowej. Na seminariach studenci poznają metodę pracy naukowej, prezentują swoje prace seminaryjne, referują prace magisterskie.

Wiedzę ogólną alumn jest obowiązany pogłębiać dzięki opracowaniom specjalnym, takim jak monografie, rozprawy, artykuły, recenzje naukowe, a nawet prace popularnonaukowe [Pawluk 1986, 14].

Prawodawca kodeksowy zwrócił uwagę, aby wykładowcy ucząc różnych przedmiotów przejawiali stałą troskę o ukazywanie głębokiej jedności i harmonii całej nauki wiary. Alumni, bowiem powinni odczuwać, że zdobywają jedną wiedzę (kan. 254 § 1 KPK/83). Żadnych przedmiotów, w tym także duszpasterskich, nie można wykładać w sposób rzemieślniczy, a więc pozbawiony głębszych zasad.

PODSUMOWANIE

Odpowiednia formacja intelektualna kapłanów jest niezwykle istotna, ponieważ trudności w nawiązywaniu kontaktu ze światem wynikają niejednokrotnie z nieadekwatnego teologicznego języka duszpasterzy. Aby stan ten nie doprowadził do zamknięcia się kapłanów w swoim własnym świecie, konieczna jest także w formacji intelektualnej duchowieństwa umiejętność dialogu, który – jeżeli jest szczery – pozwala kapłanowi wejść w kontakt z człowiekiem, do którego on się kieruje nawet w wypadku jego odmienności [Rojek 1997, 174].

Kapłan od samego początku zostaje wprowadzony w studium teologiczne w obrębie metody, zwyczajów, mentalności środowiska, pośród którego ma realizować swoje duszpasterskie posługiwanie, w którym będzie przepowiadał Ewangelię i budował lokalną eklezjalną wspólnotę. Soborowy dekret *Optatam totius* zachęca do troski o formację intelektualną kapłanów w taki sposób, by ich teologiczne myślenie odpowiadało mentalności tych, wśród których mają pracować [tamże, 175].

Należy jednak mieć na uwadze, aby nadmiernie nie akcentować intelektu i wiedzy, tak jakby tylko one były najważniejszymi i jedynymi czynnikami decydującymi o powołaniu alumna. Równocześnie nie można

przyjąć, że wiedza i intelekt są nic nie znaczące wobec powołania kapłańskiego. Studium musi być odpowiednio wpisane w całość formacji rozumianej integralnie [Kroplewski 2001, 125].

PIŚMIENNICTWO

- Benedykt XVI – Ratzinger, Joseph. 2007. *Jan Paweł II – mój umiłowany poprzednik*. Częstochowa: Edycja Świętego Pawła.
- Cheruparambil, Thomas. 2015. „Priestly Formation According to Pastores Dabo Vobis.” <http://stt.catholic.ac.kr/DATA/STTBOOK/1436491914766.pdf> [dostęp: 15.12.2021].
- Głombik, Konrad. 2009. „Moralna teologia.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 13, 247-54. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Granat, Wincenty. 1983. „Dogmatyka.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, 23. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Jankowski, Jan. 2007. *Alumni – żołnierze – elementy formacji seminarialnej alumnów-żołnierzy na podstawie analizy dokumentów osobistych*. Świdnica: Świdnicka Kuria Biskupia.
- Kaczmarek, Marek. 1997. *Ku doskonałości kapłana*. Częstochowa: Kuria Metropolitalna w Częstochowie.
- Kamiński, Ryszard. 2011. „Pastoralna Teologia.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 14, 2. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Kroczyński, Piotr. 2017. *Prawo wewnętrzne związków wyznaniowych w perspektywie organów władzy publicznej. Klauzule generalne*. Kraków: UPJPII WN.
- Kroplewski, Zdzisław. 2001. *Nauczycielu, gdzie mieszkasz*. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów.
- Krukowski, Józef. 2005. „Formacja duchownych.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. Józef Krukowski, 55-84. Poznań: Pallottinum.
- Pasternak, Ferdynand. 1980. „Reorganizacja studiów kościelnych – szczególnie wykładów prawa kanonicznego – w świetle «Sapientia christiana».” *Prawo Kanoniczne* 23, nr 3-4:211-32.
- Pawlak, Zdzisław. 2009. „Nauczanie filozofii w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku w ostatnim dwudziestopięcioleciu XX wieku.” *Studia Włocławskie* 11:344-70.
- Pawluk, Tadeusz. 1986. *Prawo Kanoniczne według Jana Pawła II. T. 2: Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Rincón-Pérez, Tomás. 2011. „Formacja duchowieństwa.” W *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz, Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 223-48. Kraków: Wolters Kluwer.
- Rojek, Marian. 1997. „Znaczenie nauczania teologów posoborowych dla formacji intelektualnej kapłana.” *Resovia Sacra* 4:159-77.

- Rusecki, Marian. 1989. „Fundamentalna teologia.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, 764-65. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Salezy, Franciszek. 1956. *Wybór pism*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Świto, Lucjan. 2017. „Prawo kanoniczne w formacji do kapłaństwa. Między «tradycją formacyjną» a wyzwaniami współczesności w świetle «Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis» z 6 grudnia 2016 roku.” *Prawo Kanoniczne* 60, nr 4:67-85.
- Szebla, Krzysztof. 2015. „Miejsce łaciny w liturgii Kościoła po Soborze Watykańskim II – analiza problemu i próba syntezy.” *Roczniki Teologiczne* LXII, z. 8:159-71.
- Ułanowicz, Waldemar. 2000. „Formacja kandydatów do kapłaństwa według prawodawstwa Jana Pawła II”. Praca magisterska. UKSW.

Formacja intelektualna w seminarium duchownym

Abstrakt

Formacja intelektualna kandydatów do stanu duchownego jest tylko jednym z elementów całościowego przygotowania przyszłego kapłana i jego późniejszej stałej pracy nad kształtowaniem swej osobowości i realizacją powierzonej mu w Kościele misji. Ten rodzaj formacji powinien nauczyć kleryka samodzielności w formułowaniu własnych ocen, jak również uważnego słuchania innych, sięgania po lekturę i korzystania z niej. Niniejsze opracowanie opisuje cel i przebieg formacji, uwzględniając podział na studia filozoficzne oraz teologiczne, jak również przedstawia sposób nauczania kleryków w seminarium duchownym.

Słowa kluczowe: seminarium; formacja; kleryk; teologia; filozofia

Intellectual Formation in the Seminary

Abstract

The intellectual formation of candidates for the clerical state is only one of the elements of the comprehensive preparation of the future priest and his subsequent constant work on shaping his personality and carrying out the mission entrusted to him in the Church. This type of formation should teach the cleric to be independent in making their own judgments, as well as to listen carefully to others, to read and use them. This study describes the purpose and course of formation, taking into account the division into philosophical and theological studies, as well as presents the method of teaching seminarians in the seminary.

Keywords: seminary; formation; candidate; theology; philosophy

Information about Author: DR. WOJCIECH POTOCKI – The University of Economics and Human Sciences in Warsaw; correspondence address: ul. Okopowa 59, 01-043 Warszawa, Poland; e-mail: w.potocki@vizja.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9390-6519>